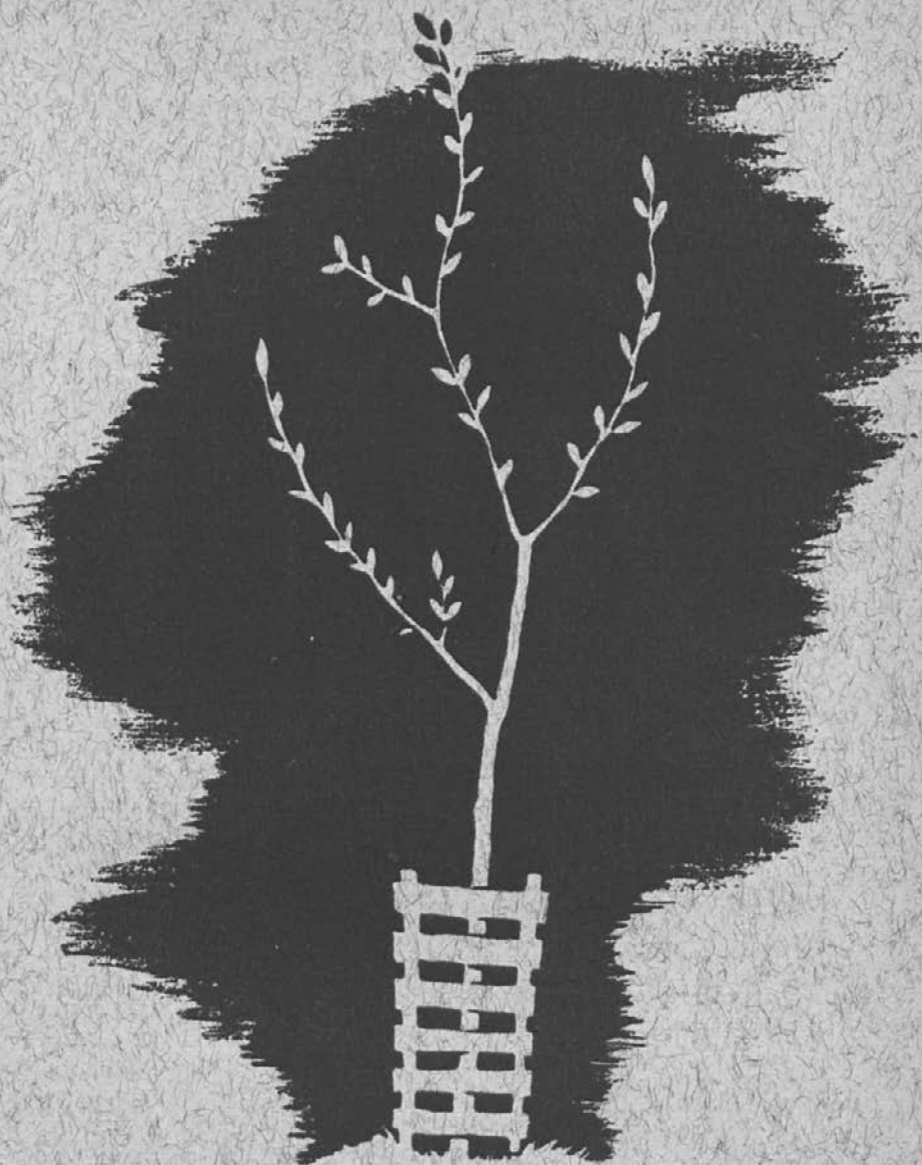

Poštnina plačana v gotovini.

Posamezna številka stane 4 din.

MENTOR

LETNIK 26

ŠTEV. 3

1938-1939

Vsebina 3. številke:

France Vodnik, »Grobovi tulij«... / Dr. R. J., Nekaj spominov na prof. dr. J. Debevca / Prof. dr. V. Bohinec, Kramljanje o črtah, ki jih ni / Karel Mausser, Občutje / Janez Remic, Slovo Dioniza / Ivan Campa, Poletje šole in ljubezni / Karel Mausser, Duša v jeseni / Karel Mausser, Pesem / Nove knjige / Obzornik / Pomenki / Zanke in uganke.

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom v začetku meseca. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odgov. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska Zadrúžna tiskarna v Ljubljani (M. Blejec).

Celoletna naročnina za dijake Din 50, za druge in zavode Din 40. Posam. številka Din 4.—. Plačuje se naprej. — Stev. ček računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.—. — Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit. 15.— za druge; za Avstrijo: RM 5.— za dijake, RM 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma nemških čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

**Vsakemu dijaku
potreben priročnik:**

Petelin - Krošl:

Pregled občne zgodovine

Broširan izvod din 72.—,
v platno vezan din 88.—

Dijaki, katerih starši so udje
Družbe sv. Mohorja, dobe
knjigo 25% ceneje.

**KNJIGARNA
MOHORJEVE
TISKARNE**

LJUBLJANA
MIKLOŠIČEVA 19

CELJE
PREŠERNOVA 17

Ljudska
posojilnica
v Ljubljani

z. z. neom. j.

Ljubljana
Miklošičeva cesta 6
(v lastni palači)

obrestuje hranilne vloge
najugodnejše.

Nove in stare vloge,
ki so v celoti
vsak čas razpoložljive,
obrestuje po 4%, proti odpovedi
do 5%

FRANCE VODNIK:

„Grobovi tulijo...“

(Spominu † mladih pesnikov in pisateljev.)

Poleg težav, ki izvirajo kulturi malega naroda ponajveč iz slabih gospodarskih in s tem zvezanih razmer, ovirajo razvoj naše književnosti še posebni vzroki, izmed katerih je najusodnejši in najtragičnejši pač ta, da nam prezgodaj umre toliko mladih, nadarjenih ljudi. Ne vem, ali je še katera literatura na svetu, ki bi — sorazmerno — utrpela tako veliko število talentov, kakor slovenska. To za nas tako usodno dejstvo je prav tako nazorno kakor pretresljivo izrazil pesnik Oton Župančič z besedami: »Grobovi tulijo...«

Že bežen pogled v našo literarno preteklost nam pove, da je res tako. Preden so izpolnili štirideseto leto svojega življenja, so umrli dramatik A. T. Linhart (1757—1795), Prešernov prijatelj in mentor Matija Čop (1797—1855), dalje pesnik in slavist Janez Nep. Primic (1785—1823) in prav tako pesnik Sorškega polja Simon Jenko (1835—1869) in naš prvi romanopisec Josip Jurčič (1844 do 1881).

Samo po sebi se razume, da pisatelji, ki jih je pokosila smrt v najlepši moški dobi, niso mogli razviti vseh svojih sil in uresničiti vseh svojih načrtov. In vendarle je že to, kar so dali narodu v nekaj letih javnega delovanja, veliko, tako da jih štejemo med največje slovenske može. Žal, ni bila samo nemila usoda tista, ki je prekrižala njihove načrte; med vzroki, da so morali ti in drugi naši pisatelji prezgodaj v grob, moramo v prvi vrsti imenovati pomanjkanje in bedo.

Še mnogo mlajši kakor naštetih pa so odšli od dela na polju naše književnosti nekateri pesniki iz dobe narodnega prebujenja, tako Martin Semrajc (1825—1849), avtor »Triglava« (V gorenjsko oziram se skalnato stran), France Jeriša (1829—1855), ki se je oglašal v Navratilovem »Vedežu« pod pesniškim imenom Detomil, in Vaclav Bril, nesrečni člen »Vajevcev«, ki je umrl med maturo leta 1855.

Kar simbolična pa je postala smrt dveh največjih talentov naše moderne, namreč Dragotina Ketteja (1876—1899) in Josipa Murna-Aleksandrova (1879—1901), ki sta umrla oba — v

isti sobi in na isti postelji — za jetiko, značilno boleznijo revščine in pomanjkanja. Pesniški cikel »Manom Josipa Murna-Aleksandrova«, ki ga je spesnil O. Župančič ob prijateljevi smrti, je pretresljiva podoba tragične usode slovenskega pesnika, ki mu ni dano, da bi povedal »trpečemu milijonu« svoje zadnje, najlepše in najgloblje besede.

»Imeli smo ljudi — v poljani cvet,
imeli smo jih — vrhu gore hrast,
imeli smo jih — dali smo jih vam —
kaj hočete, grobovi, še od nas?«

Kaj hočejo, nam najbolje pove vrsta mladih talentov, ki nam jih je ugrabila smrt med vojsko in po vojski. »Grobovi tulijo...« moramo ponavljati za pesnikom tudi sodobniki. Lahko celó rečemo, da še ni bilo v razvoju naše književnosti dobe, ko bi bila smrtna žetev med slovenskimi pesniki in pisatelji tako bogata kakor ravno v zadnjih pet in dvajsetih letih. Vendarle pa se v nadaljnjem ne bom oziral na starejše pisatelje, izmed katerih jih je v tej dobi umrlo nenavadno veliko,¹ ampak bom na kratko omenil samo tiste, ki jih je pokosila smrt bolj ali manj v rani mladosti.

Med le-temi pa moramo razlikovati avtorje, ki so literarno delovali že pred svetovno vojsko, in pa pisatelje, ki so se pojavili šele po prevaru. Izmed prvih so razen enega vsi padli v vojski.

K tej skupini spadajo najprej trije nadarjeni začetniki, izmed katerih se je prav za prav samo eden oglasil že tudi v javnosti, medtem ko sta ostala dva sodelovala le pri »Domačih vajah«, rokopisnem listu v zavodu sv. Stanislava, iz katerega je izšlo že toliko pomembnih slovenskih književnikov.² Ti začetniki so Vinko Dolničar, France Kvas in France Kern.

Vinko Dolničar, ki je postal žrtev granate na laškem bojišču, je sodeloval pri »Vajah« kot »najmočnejši in najplodnejši« pripovednik, kakor ga imenuje anonimni letopisec (J. Šolar?) v zborniku »Ob srebrnem jubileju zavoda sv. Stanislava v Št. Vidu« (1957).³ V Dolničarjevem pripovedništvu — pravi isti kritik — so neutajljive vrline in zmožnosti. Svežost izraza in sila doživetja, s kakršnima podaja nekatere ljudi, kraje in dogodke, sta porok, da je pisal več ko samo za dijaški list, da je nosil v sebi kos resničnega umetnika. Učil se je sprva pri naših starejših pripovednikih, kakršna sta Jurčič in Detela, pozneje pa se je — kakor pri večini pisateljev tega pokolenja — tudi pri njem pokazal vpliv Ivana Cankarja.

Ploden pripovednik v tem dijaškem listu je bil tudi France Kvas (1894—1917), čeprav po pisateljski nadarjenosti zaostaja za Dolničarjem. Značilno za njegove prve literarne poskuse je, da niha med Finžgarjevim objektivnim pripovedništvom pa med Meškovicim

¹ Primerjaj moj pregled »Slovensko leposlovje v letih 1918—1958« v letošnji »Mladiki«.

² »Domače vaje« so prišle v škofove zavode kot zapuščina ljubljanskega Alojzijevejšča.

³ Iz tega zbornika sem po večini zajemal podatke o sodelavcih »Vaj«.

in Cankarjevimi subjektivizmom. Padel je na Monte Majo v severni Italiji.

Nasprotno pa se je France Kern (1894—1917), ki je prav tako padel na soški fronti, posvetil predvsem pesništvu, dasi se je zanimal tudi za slovstveno vedo. Resda je bil celo tudi on šele začetnik, vendar pa ni sodeloval samo pri »Vajah«, katere je urejeval, ampak se je pojavil tudi med pesniki »Mentorja«, kjer je priobčil več pesmi pod psevdonimom Žalko (zlasti l. 1912/13), nekaj pa že tudi s pravim imenom l. 1916/17). Po obliki se približuje zdaj starejšim pesnikom (Jenko, Gregorčič, Medved), zdaj modernim (Župančič). Vsebina pa razodeva zgodaj dozorelega, samostojnega duha. Najrajši opeva motive, kakor so mladost, njeno razkošno prebujenje, pa tudi samota in njene bridkosti; vse to pa skuša premagati z voljo in življenjskim pogumom. Kakor Jenko prosi Boga, naj mu »da jeklenih moči«, in kakor Levstik izpodbuja samega sebe: »Ta je mož, kdor sam svoj stebèr postane!« (Moja maksima, Mentor V., 54). Prav tako pa sta zanimivi tudi njegovi pesmi »Iz dnevnika« in »Prizor s pota« (Mentor 1916/17, 21-2), ki ju moramo prišteti k naši ne prebogati liriki z vojnimi motivi. In kakor da bi bil slutil svoj konec, je že za časa balkanske vojske v pesmi »Slovo« (Mentor V., 67) zapel:

»Tisoč življenj za svobôdo ugaša,
tisoč junakov se s smrtjo ponaša —
mati, oj mati — jaz pojdem za brati,
moram se z njimi za dom bojevati.«

Obsežnejše pa tudi pomembnejše je leposlovno delo, ki ga je zapustil France Zbašnik (1897—1918). Tudi njemu so drobci italijanske granate, ki so ga — ob vznožju Monte di val Bella — zadeli v glavo, vzeli življenje. Kakor večina naših pesnikov, je tudi Zbašnik s tovariši na gimnaziji — študiral je na l. drž. sedaj klasični gimnaziji v Ljubljani — izdajal dijaški list z naslovom »Mi gremo naprej«, zaradi katerega so ga avstrijske oblasti celo preganjale. V tem listu je priobčeval pod psevdonimom Sergej Fedorov pesmi, leposlovno prozo in kritike. Značilno pa je, da Zbašnik kljub temu, da je bil ne le izredno plodovit, ampak tudi vsebinsko ter oblikovno zelo dozorel, ni razen črtice »Grbec« v »Domačem prijatelju« in nekaj pesmi v »Zvončku« — oboje l. 1914. — objavil ničesar. To je tem bolj čudno, ker je sam Ivan Cankar, ki so mu pokazali zvezek njegovih pesmi, napisal na prvo stran: »Kar korajžo!« Iz tega bi se dalo sklepati, da vzroka ni iskati pri njem samem, ampak pri uredništvih, na katere se je zaman obračal. Po smrti je prinesel nekaj njegovih pesmi »Dom in svet«, pozneje pa sta izšli celo dve samostojni zbirki, namreč »Pesmi« (1922), ki predstavljajo izbor najboljših avtorjevih pesniških del, in »Drobne pesmi« (1922), zbirka mladinskih pesmic. Obe zbirki sta opremljeni z uvodom. Prvo je priredil pesnikov sošolec in prijatelj Pavel Karlin, drugo pa je izdal njegov stric, pisatelj Fran Zbašnik.

Dasi je bila vojska tako usodna za pesnika, je vendar značilno, da ni Bog vedil kako vplivala na njegovo poezijo. Vojnih motivov je v nji prav malo. Prevladujejo pokrajinski in kmečki motivi (cikel »Kmetiške«), poleg katerih pa moramo omeniti tudi ljubezensko liriko ter pesmi razmišljajoče vsebine. Zbašnik je bil nenavadno zrela osebnost, posebno kar zadeva vsebino. Po motivih spominja tu in tam na Golarja in Murna, prav tako pa pričata tudi slog in oblika, ki sta resda vseskozi spretna in gladka, da je bil avtor šele na poti do svojega pesniškega izraza.

Med pesniki, ki nam jih je ugrabila vojska, pa je bil nedvomno največji talent Jože Cvelbar (1895—1916), ki je padel na tirolski fronti. Kakor Zbašnik, je bil tudi on doma na Dolenjskem (Prekopa pri Kostanjevici), kar kaže že njegov psevdonim Dolenjčev Cene, s katerim se je l. 1915/14 pojavil v »Zori«, glasilu katoliškega dijaštva. Že pesmi, ki so izšle v tem listu — n. pr. »Zimska«, »Nageljček«, »Maj«, »Fantovska«, »Jurijeva«, »Dolenjska«, »Pesem o žanjici«, »Dedek je odklenil skrinjo« — kažejo nekatere značilne pesnikove lastnosti: ljubezen do prirode in narodopisja ter fantovsko prešernost, kar nas spominja tako na Murna kakor na Ketteja, ki sta mu bila — poleg narodne pesmi — najbližja vzornika. Prav tako pa je zanj značilna razmišljajoča poteza, ki razodeva resnega, zgodaj dozorelega mladeniča, ki mu življenje ni samo igra, ampak tudi uganka in skrivnost. Še močneje pa se to vidi iz njegovih vojnih zapiskov in dnevnikov, iz katerih so bili nekateri primeri objavljeni v »Treh labodih« (1922) in v »Slovcu« (10. in 15. VII. 1936). Ti odlomki kažejo pesnika ne le v novem razvoju, ampak vsebujejo najbrž tudi najpretresljivejše slovenske dokumente o vojski in njenih grozotah. Mračne podobe, v katerih se človek srečuje s smrtjo, se v njih družijo s sanjami o ljubezni, spomini na mladost in z željo po domovini. Kako pretresljiva je njegova zadnja želja, ki jo je — pač za tuje častnike — napisal v nemščini: »Kein einziger Wunsch ist mir je auf Erden erfüllt worden, weder der liebste noch der heiligste. Das ist mein allerletzter: ich bin ein Slovene; nichts ist für einen solchen schrecklicher, als in einer toten, fremden Erdscholle den ewigen Schlaf zu schlafen. In der heiligen Heimatserde, da lässt es sich süß den ewigen Traum träumen, dort, wo die Erde auch für die Toten lebt, die Blumen auch für sie blühen, in meinem teuren, geliebten Unterkrain, in Kostanjevica. O, wüsste ich heute, ob der Wunsch nicht auch so ein wahnsinniger ist, wie es die übrigen waren.« Pa tudi ta želja se mu — razumljivo — ni izpolnila.

Jože Cvelbar nam je zapustil dragoceno duhovno zapuščino, ki poleg pesmi in dnevnikov vsebuje tudi mnogo risarskih del, zlasti portretov in podob z vojnimi motivi. Ta zapuščina, ki jo je izbral in uredil France Koblar, bo letos izšla pri Mohorjevi družbi ter nam bo šele pokazala pravo podobo tega umetnika, ki je bil pesnik in slikar obenem; nedvomno nam bo le še utrdila in prav utemeljila naše prepričanje, da smo s Cvelbarjem izgubili veliko stvariteljsko moč.

(Konec prihodnjič.)

Nekaj spominov na prof. dr. J. Debeveca

V dobi, ko preživljamo Slovani veliko ponižanje, je nepričakovano zatisnil za vedno svoje sinje oči veliki Slovan dr. Jože Debevec, klasični filolog in slovenski pisatelj. Mi, ki nam je bil nepretrgoma skozi sedem let učitelj in vzgojitelj, ki nas je videl kot otroke v drugem gimnazijskem razredu in nas vodil v mladeniško dobo, smo ga poznali najbolje. Bilo je to davno, od jeseni 1901 do poletja 1908, ko je bil prof. dr. Debevec v najboljših moških letih.

V nižjih razredih je bil z nami strog, toda ne strog v smislu, da bi nas preganjal, marveč v smislu, da je od nas zahteval temeljito znanje predmeta. Dobro se še spominjam, kako se je z nami mučil in jezil pri pouku latinskih nepravilnih glagolov v drugi gimnaziji in grške slovnice v tretji. Grozil je na levo in desno ter se strogo obnašal, toda kmalu smo spoznali, da so vse njegove grožnje samo besede in da ni v svoji dobrodušnosti sploh sposoben izvršiti svojih groženj. V višjih razredih pa smo si postali bolj zaupni, ker smo se medsebojno že dobro spoznali. In tu se nam je dr. Debevec odkril prav zares od dna svoje duše.

Dr. J. Debevec na Peči (tromeja). Fot. dr. V. Bohinec.

Poučeval nas je uradno latinščino in grščino, v tretjem razredu tudi slovenščino in nemščino, neuradno in brezplačno pa je poučeval srbohrvaški, češki, poljski, ruski in italijanski jezik. Cirilico smo pa morali vsi dobro znati. Takrat je bilo nevarno učiti se jezike s Cirilovo pisavo. Nekoč je zvedel deželni šolski svet za strašno novico, da na kranjski gimnaziji poučujejo brez dovoljenja ruščino. Prišlo je vprašanje na ravnatelja Hubada, kaj je resnice na teh veleizdajniških vesteh. Ravnatelj Hubad si je belil glavo, kako se bo rešil iz tega težkega položaja. Nazadnje sta se z dr. Debevcem dobro izmotala. Prof. dr. Debevec se je veselo smejal, da je ugnal deželni šolski svet v kozji rog.

Predolgo bi bilo, če bi hoteli opisati, s kakšnim navdušenjem nam je prof. dr. Debevec govoril o Puškinu, Dostojevskem, Turgenjevu in Gogolju, o češkem romantiku Karlu Hinku Machi in kako nam je razlagal namesto grščine ali latinščine Dantejev Pekel. Povem le to, da smo mu njegovi dijaki pomagali med njegovo šolsko uro, kako bi čim najlepše prevedel v slovenske stihe znani Dantejev napis na vhodu v pekel. Sploh nam je rad govoril o vsem, kar ga je težilo. Vedno je rad govoril o bodočnosti Slovanov in posebej še o južnih Slovanih. Prerokoval je južno slovansko narodno državo in pri tem zaupal v moč slovanske Rusije. Njegov pogosti izrek ob takih prilikah je bil: *ex oriente lux!* Predvidel

je hude boje zaradi Jadrana in nam razlagal, kako z modernimi topovi lahko streljajo iz Otranta v Valono in kako bodo Rusi nekoč gospodarji Carigrada. Bil je globoko narodno čuteč mož in je na svoje dijake močno vplival v tej smeri.

Prof. dr. Debevec je bil zelo občutljive narave in mi smo imeli do njega polno obzirov. Če je prišel slabe volje v razred, smo bili zelo mirni, da ga ne bi razburili. Nekoč je prišel zelo jezen v razred po konferenci z velikim katalogom. V razredu je nastala tišina, da se niti dihanje ni slišalo. Vsi smo stali in čakali, kaj bo. Ko je videl naš strah, nas je vprašal, kaj to pomeni, da smo tako tihi, in je takoj izjavil, da se ga ni treba bati in da ni nič — hud, in že se nam je začel smejati. Mi pa njemu. Nato nam je celo uro pripovedoval različne stvari iz svojega življenja. Ko pa je bil dobre volje, smo ga sami prosili, da naj nam rajši kaj pripoveduje, kakor da bi čitali latinske ali grške klasike. »Kaj pa naj vam povem? Saj nič ne vem.« Tako je začel govoriti in nam potem pripovedoval prav zanimive stvari, na katere se človek sicer več ne spomni, ki pa so ostale v našem srcu, na nas ugodno vplivale in zaradi katerih smo spoznali velikodušnost in plemenitost svojega razrednika ter ga še bolj vzljubili. Ni bilo profesorja, ki bi imel na dijaštvo tako magično moč in tako velikanski vpliv, kakor ga je imel dr. Jože Debevec. Smatrali smo ga za svojega očeta in mu potožili vse svoje gorje tudi glede drugih profesorjev. Do svojih kolegov je bil zelo takten, pripovedoval pa je o svojih hudobnih profesorjih. Med seboj smo govorili vedno v slovenskem jeziku, tudi uradno smo se pri njem opravičevali po slovensko.

Razlagal nam je latinsko in grško umetnost, pa tudi italijansko in Böklina, nosil nam je slike in fotografije na ogled in slikal na tablo kroge Dantejevega pekla. Ko nam je kaj razlagal ali pripovedoval, je hodil z glavo malo sključen in z zaprto knjigo v roki po sobi gor in dol in se vedno z drugo roko držal za brado ali podbrado in jo s prsti gladil. Bil je zelo temperamenten in živahen, toda pri vsem tem zelo skromen. Nekoč nam je razlagal velikost človeške črepinje. Zanimale so ga osebe z visokim čelom. Imenoval nam je med takimi osebami tudi Beethovna, potem pa takoj dostavil duhovito: »Pa tudi mi z nizkim čelom nismo kar tako za staro šaro!« Ko nam je pripovedoval o političnih bojih v republikanskem Rimu, ni mogel drugače, da ne bi omenil, da današnji strankarski boji niso nič drugačni. Nil novi sub sole! Če smo ga opozorili na kakšno drugačno mnenje, kakor je bilo njegovo, je pravilnost tega drugega mnenja takoj priznal, če je bilo res pravilnejše, in dostavil v svoje opravičilo: *Non iurare in verba magistri!* Kaj takega lahko prizna samo res naobražen in širokosrčen človek!

Nekoč je pripovedoval o dedičih, ki so se prepirali za dediščino. V tem sporu je dr. Debevec našel nauk, da je neumno varčevati, in je dodal glede sebe, da ima zato samo one hlače, ki jih nosi na sebi, in še te da so oguljene. Pa je zopet citiral: *vanitas vanitatum et omnia sunt vana*. Če se je kdo skliceval nepravilno na kak zgled, mu je rekel, da *quod licet Iovi non licet bovi*. Če pa se je njegov učenec skliceval na ta izrek, je dr. Debevec v zabavo pripomnil, da ta izrek ne velja za dotičnega učenca, ker ta da je vedno vol. Rad je uporabljal angleški izrek *last not least* in se norčeval iz napačne izgovorjave izreka *noblesse oblige*. Norčeval se je iz filologov, ki pulijo korene in izpahujejo črke, da lahko vsako besedo spremenijo v besedo osel.

K vsaki svoji latinski ali grški uri je prinesel v razred kaj nelatinskega in negrškega, o čemer nam je pripovedoval. Nekoč, v sedmi ali osmi šoli, nam je kar odkrito rekel, čemu bi se še učili latinščine in grščine, ko jo vendar še preveč

znamo in da se rajši kaj bolj pametnega pogovorimo. S temi besedami pa nas ni pohujšal, učili smo se vseeno, ker smo se tudi zaradi tega učili, da ga nismo žalili. Sicer smo se v osmi šoli res malo učili, ampak smo bolj čitali. Sošolec Jože Basaj nam je pred vsako uro na glas (tudi sam brez priprave) prevedel predpisano partijo, ki smo jo morali znati. In prof. dr. Debevec je imel z nami veselje.

Dr. Debevec ni maral delati disciplinskih ovadb zoper dijake. Ker pa je vendar kdaj srečal po hora legalis dijake na ulici, nam je v razredu predlagal, da se zmenimo, po katerih ulicah bomo hodili mi in po katerih bo hodil on, da se ne bomo srečavali ob prepovedanem času. Pa je kar sam odločil, da bo on hodil po teh in teh ulicah. Dr. Jože Debevec ni poznal med seboj in dijakom nikake razdalje in je bil vsaj v višjih razredih s svojimi učenci naravnost intimen. Ta intimnost je tudi zbudila absolutno zaupanje vanj. Zato so tudi njegovi nauki iz praktične filozofije, ki jo je tako rad razlagal, močno vplivali na njegove tri generacije, ki jih je vzgojil.

O svojem prof. dr. Debevcu vedo povedati vsi njegovi učenci mnogo primerov njegove duhovitosti, plemenitosti, skromnosti in iskrenosti in vsak njegov učenec pravi, da je bil dr. Debevec njegov najboljši profesor. Vsi ga bodo ohranili v najlepšem spominu in v največji hvaležnosti.

PROF. DR. V. BOHINEC:

Kramljanje o črtah, ki jih ni

Kapitan: »Gospoda, čez četrte ure doseže naša ladja ekvator!« Američanka: »Ah, gospod kapitan, kako rada bi ga videla! Prosim, prosim, posodite mi daljnogled!«

Zgodbica je sicer iz šaljivega lista, a je prav lahko resnična. So namreč ljudje, ki res mislijo, da so ekvator, začetni poldnevnik, rakov in kozorogov povratnik črte, ki jih je Stvarnik vtisnil v zemeljsko skorjo oziroma jih kakor vrv napel čez svetovno morje — nekako tako, kakor so potegnili ameriški državniki leta 1818. vzdolž 49. vzporednika državno mejo med USA in Kanado. V znani zvezdarni v Greenwichu so taki ljudje tako zelo in tolikokrat nadlegovali uradnike, naj jim vendar pokažejo slavni greenwickski meridian, da se je uprava zvezdarne v sveti jezi odločila, da jim ga napravi. In danes teče skozi park greenwickske zvezdarne bela črta, ki so z njo angleški zvezdoslovci že v naprej osramotili naslov tega članka... (gl. sl. 1). Globetrot-

Slika 1.: Zemljepisna dolžina 0° 0' 0". Park greenwickske zvezdarne (London).

terji* so sedaj zadovoljni. S ponosom se vstopijo v greenwichskem parku tako, da stoje z eno nogo na eni, z drugo na drugi polobli zemlje. Potem pa pošiljajo domov razglednice, na katerih so fotografirani v tej pozi.

Toda, brez šale, kako je prav za prav s temi črtami, ki jih — ni? Kdo si jih je izmislil in so li res tako znamenite, da se mora z njimi mučiti že prvošolec? Zakaj potekajo na globusu tako, kakor jih vsi poznamo, zakaj ne drugače? Kaj pomenijo, kako nam koristijo?

Stopinjska mreža je skoraj tako stara kakor zemljepisna znanost. Čim je človek spoznal, da je zemlja okrogla in da se mu zato z vsakokratno menjavo

Slika 2.: Severni tečaj (90° N), kakor ga vidiš z letala.

Fot. admiral R. E. Byrd 9. maja 1926

na nebesnem svodu, na zemeljsko oblo. Pomaknil je zemljo v središče svetovja (geocentrični ali zemeljskosrediščni svetovni sestav!), nebesno os pa, ki se okoli nje navidezno obrača ves nebesni oblok, je podaljšal skozi zemeljsko kroglo. Tako je torej s pomočjo severnice dobil na zemlji dve točki, ki se je iz njiju in okoli njiju razpredla vsa stopinjska mreža. Ti točki sta severni in južni tečaj. Njuno lego je torej človek poznal matematično natančno že dolgo, preden sta ju resnično odkrila Peary in Amúndsen. Seveda pa so znanstveniki dolgo časa živeli v zmoti, ko so mislili, da je severni tečaj sredi neke velike kopnine, medtem ko naj bi bil južni tečaj sredi globokega južnega morja. Resnica je prav nasprotna. Blizu severnega tečaja, ki je pokrit z večnim ledom, skozi katerega se vije od časa do časa kaka ogromna razpoka (sl. 2.), je morje globoko 3750 m, dočim sta morali odpravi Amúndsen in Scotta l. 1911. oziroma 1912. potovati navkreber do višine 3127 m, da sta dosegli najjužnejšo točko zemlje (sl. 3).

Ko sta bila ugotovljena tečaja, so s tem seveda bili določeni tudi vsi nebesnim v z p o r e d n i k o m odgovarjajoči krogi na zemeljski obli. Najvažnejši med njimi je vsekakor tisti, ki deli zemeljsko površino v dve enaki polovici, polutnik (ravnika) ali e k v a t o r (sl. 4.). Tudi ekvator, ki so ga v starem veku za čuda imenovali meridianus circulus, je bil torej človeku znan, še preden ga je dosegel zavestno. O njem namreč še niso nič vedeli Feničani, ki so ga prvič, in to celo dvakrat, prepluli okoli l. 600. pr. Kr., ko jih je egipčanski kralj Necho poslal z ladjo na pot okoli Afrike. Prvi Evropci, ki so za dobe odkritij »videli«
 ekvator, so bili pač Portugalci; ti so l. 1481. na vožnji ob afriški obali dosegli ustje Konga in rtič Negro.

* Angl. globetrotter = svetovni potnik.

Zemeljski ekvator ima torej točno določeno lego. Od njega do vsakega izmed tečajev je po W. Besslu 10 000 856 m. Ostali štirje znameniti vzporedniki, severni in južni povratnik, severni in južni tečajnik, pa nimajo tako enoznačno določene lege, dasi jih zemljepisne knjige, karte in atlanti običajno navajajo na $25^{\circ} 50'$ in $66^{\circ} 50'$ severne oziroma južne zemljepisne širine. Njihova lega je namreč odvisna od vsakokratnega naklonskega kota ekliptike (to je navidezne letne poti sonca okoli zemlje) proti nebesnemu ekvatorju. Ta kot se namreč spreminja, in sicer se zmanjšuje vsako leto povprečno za pol sekunde ali natanč-

Slika 3.: Roald Amúndsen je 14. decembra 1911 razvil na južnem tečaju (90° S) norveško zastavo.

neje za $0,4685''$. Letos (l. 1958.) je dosegla navidezna letna pot sonca svoje najvišje stanje 21. junija na $25^{\circ} 26' 50,46''$ N in je torej to natančna lega letošnjega severnega ali rakovega povratnika. Najnižje stanje pa bo pot sonca letos dosegla 22. decembra na $25^{\circ} 26' 50,46''$ S, kjer je sedaj južni ali kozorogov povratnik. Z lego povratnikov se kajpak spreminja tudi lega obeh tečajnikov. Sedaj obkroža severni tečajnik zemljo na $66^{\circ} 55' 9,54''$ N in torej sonce severno od te črte letos 22. junija sploh ni zašlo, medtem ko bo južno od $66^{\circ} 55' 9,54''$ S ostalo 22. decembra ves dan pod obzorom. Najbrž tabla, ki jo pokaže naša slika 5. in ki naznanja samotnim potnikom po severni Finski, da so tod na meji med severnim zmernim in severnim mrzlim pasom, ne stoji prav tam, kjer bi morala stati. Če stoji točno na $66^{\circ} 50'$, kjer iščemo običajno severni tečajnik, bi jo morali premakniti za 5865 m ali skoraj

6 km proti severu, da bi stala na mestu, ki poteka skozenj resnični (letošnji) severni tečajnik (1 srednja širinska minuta = 1852 m).

Kakor nebesno os in nebesni ekvator moremo prenesti na zemljo tudi nebesne meridiane. Vsak največji krog, ki ga položimo skozi oba tečaja, odgovarja nebesnemu meridianu. Medtem ko pa moremo na nebesnem ekvatorju položiti skozi pomladišče, t. j. skozi točko, kjer ga preseka pot sonca ob prestopu z južne na severno poloblo (torej ob pomladanskem enakonočju), nebesni začetni meridian, nam na zemeljski obli ni na uporabo nobena taka točka. Zato si človek začetni poldnevnik lahko določi, kjer hoče. V starem veku so položili meridian, po katerem so šteli dolžinske stopinje, v najzahodnejšo točko tedaj znanega sveta,

Slika 4.: Zemljepisna širina $0^{\circ} 0' 0''$. Pogled na Rio Branco v Braziliji, nedaleč od Cuarene. Ekvator seče večji otok v sredini slike.

Fot. A. W. Stevens

in sicer najprej v Heraklejeve stebre (= Gibraltarski preliv), pozneje pa (Tirčan Marinus in Klavdij Ptolemej) še dalje na zahod, na Kanarske otoke,* ki so o njih mislili, da si sledijo od severa proti jugu. V srednjem veku so polagali začetni meridian zdaj v Azorsko, zdaj v Kapverdsko in tudi v Kanarsko otočje, dokler ni sklical kardinal Richelieu za vlade Ludovika XIII. (l. 1654.) kongres, ki se je dokončno odločil za Ptolemejev meridian. Položili so ga skozi najzahodnejšega izmed Kanarskih otokov, Ferro, in so s tem ustvarili prvi mednarodni začetni meridian. Ker pa je bil Ferro pre-
daleč od evropskih zvezdarn in je bilo težko določiti njegovo natančno lego, so splošno sprejeli predlog francoskega zemljepisca Viljema de l'Isle starejšega, ki se je l. 1720. zavzemal za pariški meridian kot začetni meridian, češ da leži itak 20° vzhodno od Ferru. Resnična razdalja med obema meridianoma znaša sicer še 20 km več, vendar je De l'Isle prodril in s tem so Francozi dosegli priznanje svojega, torej narodnega začetnega meridiana. Posledica tega je bila, da so tudi drugi narodi in države uvajale lastne glavne meridiane in je s tem nastala velika zmešnjava. Nemci so se še dolgo držali Ferru, enako tudi Avstrijci, saj so bile avstrijske specialne karte vse do l. 1918. orientirane po Ferru. Italijani pa so uvedli za svoje zemljevide meridian rimske zvezdarne (Monte Mario), Angleži meridian svoje glavne zvezdarne v Greenwichu. Toda naraščajoči svetovni promet in iz leta v leto tesnejši gospodarski stiki vseh kontinentov so kmalu vzbudili željo po zopetni uvedbi skupnega mednarodnega začetnega meridiana. To je bilo potrebno tudi zaradi tega, ker drugače ni bilo mogoče urediti enotnega časa. Ker je ob velikem obsegu angleškega imperija in angleškega pomorstva itak že velik del sveta uporabljal greenwichski začetni meridian, je naravno, da so tudi druge države l. 1885. sprejele ta meridian kot glavnega, zlasti za zemljevide mednarodnega značaja. Zanimivo je, da so naše specialne karte 1 : 100 000 še vedno orientirane po Parizu; to odgovarja tradiciji

* Kanarski otoki, lat. Canariae Insulae = pasji otoki, ker so bili domovina nekih velikih psov. Kanarčkov stari vek ne pozna. Pozneje so te otoke imenovali tudi Beatorum Insulae = otoki srečnih.

srbske kartografije, ki je bila sprejela pariški meridian že od vsega začetka. Na zgornjem in spodnjem robu vsake naše karte pa so označene tudi stopinje po Greenwichu, tako da lahko hitro določimo tudi lego krajev po mednarodnem začetnem meridianu. Sicer pa preračunavanje meridianov ni težko. Pariz leži $2^{\circ} 20' 14''$ E od Greenwicha, Ferro $17^{\circ} 59' 46''$ W od Greenwicha.

Z vzporedniki in meridiani določamo zemljepisno lego točk na zemeljski površini, in sicer tako, da ugotovimo njihovo zemljepisno širino in dolžino. Odkod ta naziva? Iz izkušnje vem, kako ju dijaki zlasti v nižjih razredih stalno zamenjujejo, ker nimajo prijemljive predstave o »širini« in »dolžini« na krogli. Res ta izraza nimata nikake astronomske oziroma danes veljavne matematično geografske vrednosti, temveč izhajata še iz starega veka, ko so prehajali od predstave zemlje kot okrogle plošče k predstavi o zemlji kot krogli. Ko so prenašali kroge in pasove nebesnega obloka na zemeljsko oblo, so svet namestili med severni povratnik in severni tečajnik in mu tako dali obliko pravokotnika oziroma ukrivljenega trapeza, ki je bil znatno daljši, kot je bil širok. Zato so razdaljo od zahoda proti vzhodu imenovali povsem pravilno »dolžino«, razdaljo od severa proti jugu pa »širino« (sl. 6.). K tej predstavi je znatno pripomoglo še dejstvo, da je takrat tudi res bil znan samo tisti del severne poloble, ki leži v razmeroma ozkem prostoru severno in južno od Sredozemskega morja, a se razteza v smeri od zahoda proti vzhodu na veliko razdaljo od Heraklejevih stebrov do Indije. Pozneje, ko so postali znani še drugi deli zemlje, pa so zemljepisci in astronomi obdržali že udomačena pojma »širine« in »dolžine«.

K zaključku naj omenim med »črtami, ki jih ni«, še najvažnejše izmed tistih, ki »so« v naši državi. Prav znamenit je 45. vzporednik, ker so vsi kraji, ki leže ob njem, točno na sredi med severnim tečajem in ekvatorjem. Vsak atlant ti pove, da poteka ta vzporednik pri nas tik mimo Senja in med Sremsko Mitrovico in Rumo proti vzhodu. — Med poldnevnik pa zasluži posebno pozornost 15. poldnevnik vzhodno od Greenwicha, ker se po njem ravna srednjeevropski čas. Že zgoraj sem omenil, da je bila določitev mednarodnega začetnega meridiana potrebna tudi zaradi ugotovitve enotnega časa. Ljudje so se od pamtiveka povsod ravnali po resničnem sončnem času, ki so ga določevali s sončnimi urami (primerjaj sončno uro na ljubljanski stolnici!). Ko pa se je razvil v sredi preteklega stoletja železniški promet, so mnoge države uvedle krajevni čas kaknega blizu srednjega meridiana države ležečega mesta kot normalni čas za promet po vsej

Slika 5.: Zemljepisna širina $66^{\circ} 30' N$. Severni tečajnik nedaleč od Rovaniemija na Finskem. Napis na tabli je v finskem, švedskem, nemškem in angleškem jeziku.

državi. V bivši Avstriji (brez Ogrske) je n. pr. praški čas dolgo veljal kot normalni čas. Toda silni razvoj mednarodnega prometa je kmalu terjal enotnejšo ureditev časa za vso Evropo in ves svet in tako so končno l. 1885. oziroma 1911. uvedli tako zvaní pasovni čas. Izhajajoč od greenwickskega meridiana so razdelili vso zemljo na 24 meridijskih pasov, ki jim določa čas vsak 15. poldnevnik. Med sosednjima pasovoma je torej časovna razlika 1 ure (15° v loku = 1 ura v času). Pas med $7^{\circ} 50'$ W Greenw. in $7^{\circ} 50'$ E Greenw. ima zahodnoevropski čas, pas med $7^{\circ} 50'$ E

Slika 6.: Svetovna karta po Ptolemejevih podatkih. Po bazelski izdaji Ptolemejeve »Geografije« iz l. 1545.

Greenw. in $22^{\circ} 30'$ E Greenw. srednjeevropski čas, pas med $22^{\circ} 30'$ E Greenw. in $57^{\circ} 50'$ E Greenw. vzhodnoevropski čas itd. Seveda se ne drže strogo meridianov, temveč veljajo za mejo med posameznimi pasovi državne meje blizu dotičnih vmesnih meridianov. Ko potuješ iz Jugoslavije v Romunijo, moraš n. pr. v Žombolju pomakniti kazalce svoje žepne ure za uro naprej, ko pa prestopiš n. pr. italijansko-francosko mejo pri Ventimigli, jih moraš pomakniti za uro nazaj. Za srednjeevropski čas merodajni 15. poldnevnik E Greenw. gre torej skozi našo državo. Ob njem ležita v Sloveniji n. pr. Zagorje (sl. 7.) in Trebnje. Zagorci in Trebanjci so ponosni na to, da imajo povsem pravilno uro, najsi jo računajo po sončnem ali po srednjeevropskem času. Ko je v Londonu in potemtakem tudi v vsej zahodni Evropi poldan, odbije v Zagorju in v Trebnjem, a tudi po vsej ostali srednji Evropi in Afriki vse doli do Capetowna prva popoldanska ura.

Kakor v drugih državah, so tudi pri nas znameniti še vzporedniki in poldnevnik, ki gredo skozi prestolnico. Omeniti je tu predvsem zemljepisno širino in dolžino Astronomskega observatorija na Velikem Vračaru, 255 m visoki vzpetosti,

Slika 7.: Zemljepisna dolžina $15^{\circ}0'0''$.
Zagorje ob Savi.

ki leži 5 in pol km vzhodno od središča Beograda ($44^{\circ}48'24''$ N, $20^{\circ}28'8,6''$ E Greenw.). Če bi hoteli orientirati svoje zemljevide po domačem začetnem meridianu, bi moral za takega veljati velikovračarski meridian. Drugi pomembni beograjski poldnevnik pa je poldnevnik Vojnega geografskega instituta, kjer izdelujejo naše specialne zemljevide ($26^{\circ}27'25''$ E Greenw.). Napravili so ga tudi vidnega s tem, da so njegov potek zaznamovali z zarezo v zidovju inštituta. Vprav simbolično pa je, da so zgradili tako zvezdarno kakor vojaški geografski zavod na nekdanjih trdnjavskih tleh: prvo na mestu, ki se imenuje Lavdonov okop,

drugega pa na zidovih starodavnega Kalemegdana. Kraji nekdanjih krvavih bojev za posest Beograda služijo danes visokim nalogam znanosti.

(Vir: H. Wagner, K. Kretschmer, E. Oberhummer, V. V. Mišković i. dr.)

KAREL MAUSSER:

Občutje

Pisk vlaka rezko v noč zveni,
po žlebu voda hitro se pretaka.
Kako so pustil zdaj večeri vsi,
kako je težka, plašna misel vsaka.

Obtežene so s svincem mi peruti,
polet je nizek, kakor vran v jeseni,
ko skozi zastor vlažni in megleni
se toplo sonce komaj, komaj sluti.

JANEZ REMIC:

Slava od Dioniza

Rožnoprsta zarja
mi oči je poljubila,
kakor je junake davne
z lučjo nebesno vabila
v boje zmagoslavne.

Rožnoprsta zarja
zbrisala je mrtve sanje
in zlaganih ur pokojnost,
ki sem veroval še vanje,
ljubil njih opojnost.

Rožnoprsta zarja
nov odpira svet pred mano,
z božjo lučjo ga razžarja
in resničnost nepoznano,
čudežno ustvarja.

Poletje šole in ljubezni

II.

ostilničar, pri katerem so letalci stanovali, je imel dve hčerki. Starejša, Marija, je prav tisto leto naredila maturo na eni ljubljanskih gimnazij, dve leti mlajša Slavica pa je hodila na trgovsko šolo. Med počitnicami sta bili navadno obe doma in ker nista imeli drugega dela, sta po večini brali, ob lepih dneh pa sta se hodili kopat s svojimi tovarišicami k Veselovemu mlinu ali v Iško. Zlasti Slavica, ki je bila vsa živa in navihana, je ljubila kopanje. Ko so prišli letalci, pa se je najrajši mudila na hribu, gledala za letali, ki so se spuščala v dolino, in ocenjevala pilote, gredoč pa se šalila s tem in onim. Njena sestra je bila mnogo resnejša, vendar je v družbi z drugimi tovarišicami iz domače vasi kaj rada prišla na hrib, če jih je povabil Stane ali Julče.

Zlasti ob nedeljah je bila na hribu kaj prijetna družba. Tedaj so prišli tudi razni gostje iz Ljubljane, ki so se zanimali za »sinji šport«, in na hribu je bilo obilo zabave. Zakurili so ogenj in pekli krompir in nekateri, ki so imeli s seboj instrumente, so napravili cel koncert. Ob takih prilikah je bila Slavica razigrana, da nikoli tega, in nagajala je zdaj temu, zdaj onemu. In prav nič čudnega ni bilo, da so se sčasoma vsi zagledali vanjo. Drug drugemu niso seveda zinili o tem najmanjše besede, vendar je vsak vedel, da ima več tekmecev in da nemara nikoli ne bo dosegel tistega, kar bi rad. Tudi Slavica je prav dobro vedela, kako nekatere pobčke bode v oči, a iz tega si ni storila prav nič in jim je le še bolj nagajala. Ona sama se je na skrivaj ozirala za sosedovim študentom, ki je bil abiturient, in strašno se je bala, da ji ne bi pobegnul v semenišče. Temu se seveda še sanjalo ni, kakšne želje goji Slavica v svojem srcu, in nemara bi se ne bil oziral nanje, tudi če bi bil vedel, kako je z njo.

Ko so se tistega dne letalci vrnili z Bradatke, je že zdavnaj odzvonilo poldan in miza pod lipo je bila že pripravljena za kosilo. Čeprav so pustili letala kar pod hribom in postavili za stražo Pepčka Šviglja, ki je moral paziti, da bi veter ne prevrnil letala, so bili vendar vsi potni, ko so sedli za mizo. Prijetni hlad jim je del nad vse dobro in veselo razpoloženje, v katerem so bili že ves dan, se je še stopnjevalo. Tedaj pa je »Slika« nenadoma opazil, da sedita pri mizi za ograjo Marija in Julče v živahnem razgovoru. Hitro je na to opomnil svoje tovariše in jim pomežiknil, kar je pomenilo: »Le počakajte, boste že videli, kako ga bom uščipnil, ko pride k mizi!«

Stane se je bil zamudil na vrtu, kjer je spregovoril nekaj besed s prijaznim gospodarjem. Zdaj sta se oba približala družbi. Nehoté se je Stane ozrl proti oni mizi, kjer sta sedela Marija in Julče. Kot bi trenil, mu je nekaj neprijetnega spreletelo misli in dobra volja ga je namah pustila. Slika je to kaj hitro opazil in spet je pomenljivo pomežiknil tovarišem. Vsi so sicer sumili, da tudi Stane nekoliko gleda za Marijo, v katero je bil Julče do ušes zaljubljen, vendar noben ne bi bil hotel verjeti, da je tudi pri Stanetu tako hudo.

Stane si sicer ni bil na jasnem, zakaj ga je zdaj potreslo, ko je videl Julčeta v Marijini družbi. Morda je bil hud zaradi tega, ker se je moral vse dopoldne

páriti na hribu, medtem ko se je Julče prijetno zabaval v senci. Morda je bilo tudi kaj drugega, ki ga je še bolj žgalo.

V nekakšni nejevolji, ki so jo vsi čutili, je poklical kosilo. Tedaj se je dvignil tudi Julče, se poslovil od Marije in prišel k mizi: »No, je šlo vse po sreči?« Nekam čudno se je muzal in videti je bilo, da mu je malo nerodno.

»Pri nas že!« se je zatajil Stane in skušal biti hudomušen. »Mi smo le bolj radovedni, če gre tudi tebi vse gladko.«

V tem je Micka prinesla na mizo juho in jo postavila pred Staneta in Julčeta, ki sta si sedela nasproti. Takrat se je oglasil Slika: »Meni je pa zdaj prišla na misel tista svetopisemska slika o delavcih v vinogradu, ki so delali ves dan in so prejeli prav isto plačilo kakor oni, ki se samo eno uro prenašali težo in vročino dneva. To se mi je že od nekdaj čudno zdelo, zdaj pa vidim, da ni samo v svetem pismu tako, ampak povsod, kjer imajo dobrega gospodarja.«

Pri mizi so vsi od prvega do zadnjega bušili v smeh, ker je vsak vedel, na koga leti ta opomba. Neizrečeno dobro se je zdelo tudi Stanetu in prvič se je zgodilo, da se ni potegnil za svojega tovariša, s katerim sta bila vedno dobra.

Julče je zardel tako močno, da skoraj gledati ni mogel zaradi prevelikega navala krvi v glavo. Najrajši bi bil Korla ubrisal čez nesramne »domine«, kakor se pravi v dijaški govorici zobem, a končno se je zadovoljil le s tem, da mu je obljubil, da ga bo nekoč tako s figo dregnul, da se mu bo kar po bradi pocedilo, vendar se mu je tudi to ponesrečilo, kajti v razburjenju se mu je tako čudno zavozljal jezik, da je Korlu dejal: »Te bom tako z dreγο fignil, da se ti bo kar po cedi pobradilo!«

Krohót, ki je sledil tem besedam, je bil nepopisen. Abesinček je imel ravno polna usta juhe in ko je prasnul v smeh, jo je v krasnem loku poslal na Cipajsov krožnik, kar je bilo povod novemu smehu. Cipajs se je seveda na moč razburjal in vse je kazalo, da se bo začelo prav isto kot zjutraj. Tedaj pa je Stane resno zapovedal mir in namah so ga vsi poslušali, tako da se je njemu samemu zdelo čudno.

»Fantje, pošta!« je priskakljala nenadoma Slavica in prinesla šop pisem, ki ji jih je malo prej izročil pismonoša. Vse je kar vrglo pokoncu in vsak je bil radoveden, če so mu kaj pisali od doma ali — kar je bilo še važnejše — če so poslali kaj denarja. Denar je dobil samo Marijan Savnik, ker je bilo staršem prav gotovo mnogo na tem, da ne bi izgubil tu gori kaj na svoji teži, pismo pa je dala Slavica samo Šviglju in Srčku. Vsa druga pošta je bila za Staneta. Po večini so bila uradna pisma od kluba in nekaterih dijakov, ki so se nanovo priglasili za brezmotorno šolo. Stane jih je površno pregledal že med kosilom. Ko pa je odprl

zadnje pismo, so se mu oči zaiskrile in ves vesel je dejal: »Fantje, nova letala dobimo še ta teden sem gori. Drugo nedeljo bo blagoslov. To homo potem jadrali kot postolke!«

»Živio!« so dali vsi duška svojemu navdušenju. Ko je prišla Micka pobirat krožnike, se nihče ni spomnil, da bi jo bil oštel, ker je bilo meso tako žilavo in trdo, da bi si kmalu zobe polomili na njem. Vsi so se veselili samo tega, da bodo dobili nova letala, s katerimi ne bodo samo poletavali s hriba v dolino, temveč se v resnici lahko kosali s pticami v zraku.

»Zdaj pa glejte, fantje, da boste popoldne pridni! Brez znanja ne bo mogoče uporabljati boljših letal! Julče, pojdeš ti z njimi, kajne?« se je obrnil Stane do tovariša. »Rad bi uredil pošto in moram ostati doma.«

Julče je samo prikimal in tudi njemu so žarele oči, ko je mislil na nove aparate.

Takoj po kosilu je Stane odšel v svojo sobo, Julče pa jo je mahnil za fanti na Bradatko. Vendar popoldne veter ni bil več tako ugoden. Okrog dveh je potišala vsaka sapica, nato pa je zapihal sever. Zaradi tega na Bradatki niso mogli več letati; veter mora namreč vedno pihati v nasprotni smeri, tako da se zrak vali po hribu navzgor, sicer je letalo takoj na tleh. Fantje so naložili letalo na kolca in jo mahnili z njim preko ornice na nasprotni hrib, na Piškovec.

Na neki način je bil Julče bolj izurjen v letanju kot Stane in fantje so pod njegovim vodstvom precej pridobili. Vsakemu posebej je povedal, kakšno napako je naredil, in mu tudi pokazal, kako se je lahko iznebi. Pa še eno spretnost je imel, ki je bila Stanetu tuja: kar nekako zvohati je znal prostor, ki je bil zlasti pripraven za letanje. Vendar se ga je ves čas držala neka smola in kar ni mogel doseči istih uspehov kot Stane.

*

Ko je Stane prišel v svojo sobo, mu je bilo prav čudno pri srečanju in različna čustva so ga obhajala. Nekako brez zanimanja je pregledoval pisma in odgovarjal nanje. Od časa do časa je prestal in začel misliti na nova letala, ki bodo prišla na Bloke. Tako so mu bila pri srečanju. Saj je žrtvoval prav ves prosti čas v Ljubljani zanje, jih sam zgradil s svojimi fanti in jim sploh posvetil vso svojo ljubezen. Trdno je veroval, da bo on tisti, ki bo nekoč, morda še letos, dosegel nov uspeh, kakršnega pri nas še nismo poznali.

Od letal pa so mu misli ves čas uhajale k Mariji. Ni se mogel pomiriti, ko jo je opoldne videl v družbi z Julčetom. Tako nekaj čudnega se je bilo naselilo v njegovem srečanju že lansko leto, ko je sedel z njo in njenimi starši v toplih večerih na klopi pred hišo. Tedaj je včasih, ko sta sedela drug poleg drugega, položila svojo roko v njegovo in bilo mu je prijetno. Nikdar se nista pogovarjala o kakšnih neumnostih, temveč sta vedno govorila le o knjigah in športu, za kar je bila Marija zelo navdušena.

Veter se je igral z zavesami na oknu in prinašal z grede za hišo prijeten vonj raznih rož. Na mizo je sijalo sonce in risalo na papir vzorce zaves. Stane je ponovno zastrmel v tri vrtnice, ki so dehtele v vazi pred njim. Še predvčerajšnjim je prosil Marijo zanje in prinesla mu jih je še isti dan. Mislil je, da ga ima rada, ker mu je postregla z vsem, za kar jo je prosil. Zdaj pa ga je v tem prepričanju nenadoma zmotil nekdo, o katerem je mislil, da je njegov najboljši prijatelj. Čemu je to storil, če je pa dobro vedel, kako sta si z Marijo?

»Kako sva si prav za prav?« se je nenadoma vprašal in ni si znal najti odgovora. Samo neko nedoslednost je zasledil v samem sebi. Saj je že zdavnaj sklenil, da nikdar ne bo tratil časa z nespametnimi stvarmi in da bo ves živel samo letalom. Zakaj je zdaj na tem, da začne delati drugače? Ne, naj se imajo drugi, kakor se hočejo, on mora doseči to, kar je sklenil, in pustiti mora vse, kar bi ga pri tem sklepu oviralo.

Znova se je spravil nad pisanje. Tedaj je nalahko potrkalo in v sobo je stopila Marija. »Oprostite, da motim, gospod Stane. Zdi se mi, da vam niso pripravili v umivalnik vode za jutri.«

»O, prosim, prosim!« je bil prijazen in jo na skrivaj opazoval, ko se je vrtela pred umivalnikom. Bilo mu je jasno, da ni prišla v sobo zaradi tega. Saj ona vendar nikdar ni pospravljala po sobah. Ji mora že nekaj drugega ležati na srcu. Sklenil je, da se ne bo zapletel v pogovor.

Tedaj je stopila k njemu. »Gospod Stane!« je začela, obotavljajoč se. »Videla sem prej, da vam ni bilo všeč, ko ste me videli v družbi z gospodom Julčetom. Nočem, da bi me obsojali, zato sem prišla, da se opravičim. Verjemite, nič hudega se nisva pogovarjala. Dolg čas mi je bilo in razumeli boste, zakaj sem to storila.«

»Marija, nisem mislil, da ste tako tenkovestni. Saj vendar nimate vzroka, da bi se morali hoditi k meni opravičevat. Ne, zagotavljam vam, nič nisem bil hud, ker nimam do tega nobene pravice. Le mirni bodite, Marija, in delajte tako, kakor mislite, da bo za vas najbolje!«

Bilo ji je skoraj nerodno, kajti nenadoma ni vedela, čemu je prav za prav prišla v njegovo sobo. V drobnih obrazek, na katerem so se risale poteze neke resnobe, ji je šinila kri in lepa je bila, ko so ji uhajali črni lasje na čelo. V trenutku ni vedela, kaj naj bi še spregovorila z njim, in je dejala samo: »Hvala, gospod Stane, in oprostite, da sem motila!« V zadregi je bila, ko jo je spremil do vrat, in sklenila je, da se nekaj dni ne bo več pokazala v družbi.

Stane pa je premišljal ta dogodek in si ga ni znal razložiti. Vse do večera je bil potem nemiren in celo ponoči ni mogel dolgo zaspati. Skrbelo ga je, kaj se bo razvilo iz vsega tega, in sam ni vedel, zakaj se mu Marija smili.

(Dalje.)

KAREL MAUSSER:

Duša v jeseni

Truden čas vrh dreves,
z listjem nastlane poti.
Sive megle čez in čez,
z vetrom se listič podi.

Misel sred polji obvisi.
Vse je samotno, pustó.
Ptič utone v meglo.
V meni nekdo ihti.

KAREL MAUSSER:

Pesem

Cinije v vazi kakor kri rdé.
Tiho razpele so misli peroti.
Nihče tišine mi svete ne moti,
k Bogu potuje samotno srce.

Bog ga napolni s smehljajem do dna.
In ko pretiho se vrne, raztrosi
ves ta smehljaj, ki v sebi ga nosi.
Krist se na steni smehlja, smehlja.

novе knjige

Jurčičev »Jurij Kozjak« v francoščini.

Slovenska literarna dela v francoskih prevodih so še bele vrane. Razen nekaj pesmi, ki so izšle takoj po vojni v francosko-slovenski reviji, ki je takrat izhajala v Ljubljani, Cankarjevega Hlapca Jerneja (*Le valet Barthélemy et son droit, nouvelle slovène inédite*) v prevodu ga. in ge. Jerasove in Cankarjevih »Pages choisés« v istem prevodu, nimamo Slovenci kaj pokazati. Priznati moramo, da leži največ krivde na nas samih, da po vojni nismo znali pri Francozih vzbuditi zanimanja zase. Koliko pa je Francozov danes, ki bi toliko obvladali slovenščino, da bi lahko čitali po naše! Mislim, da bi jih lahko naštel na prste. Zato je pa tem večja zasluga tistih Slovencev, ki orjejo to ledino.

Letos spomladi se je to stanje zboljšalo za dobršen del. Dobili smo v francoskem prevodu Jurčičevega Jurija Kozjaka, eno najljubših povesti slovenskega ljudstva, kakor pravi g. Goyan v predgovoru. Prevedel ga je Slovenec g. Kolednik Ferdinand, bivši rektor jugoslovanske katoliške misije v Parizu. Popoln naslov dela se glasi: **Joseph Yourtschitch, Georges Kôziak, Janissaire Slovène.** (*Récit du XVe siècle.*) Traduit du slovène par l'abbé Ferdinand Kolednik, Ancien Recteur de la Mission Catholique à Paris.

Prevajalec je posvetil svoj prevod stiškim belim menihom in rajhenburškim trapistom, pri katerih se je učil francoščine in katerim se ima za vse zahvaliti (*auxquels je dois tout*). In ravno zato je, kot pravi sam na koncu kratke notice o Josipu Jurčiču, izbral to povest, katere glavni junak in spomin nanj je ozko povezan z zgodovino stiškega samostana, či-

gar 800 letnico so beli menihi obhajali leta 1956., da bi tudi Francozom prikazal ob tem jubileju bele menihe in njihovo delavnost v preteklosti, ki je obsegala, kot je v predgovoru g. Goyan krasno zapisal, tri torišča: molitev, kolonizacijo in oboroženo zaščito.

Z velikim veseljem sem prebral prevod. Gosp. prevajalec ga je podal v mojstrski francoščini, pri tem je pa vendar ostal tako blizu slovenskemu originalu, da sem pri branju imel občutek, da berem povest v slovenščini. Niti transkripcija slovenskih besed (Ogebé — Ožbe, Matchérol du Matchérolétez — Mačerol z Mačerolca) ne moti preveč.

Po pravici smemo biti Slovenci hvaležni g. prevajalcu za veliko delo, ki ne bo seznanilo samo Francozov (kot pravi g. Goyan v predgovoru), ampak ves omikani svet s tistim kosom naše zgodovine (povest je izšla v zbirki *De l'histoire Romancée* — romanizirana zgodovina), ko smo Slovenci stali na straži proti Turkom in branili tako rekoč vso Evropo pred njihovim barbarstvom. Pa tudi z našega dijaškega stališča knjigo toplo pozdravljamo. Služila bo našemu dijaku kot nalašč pri izpopolnjevanju francoščine. Ze petošolec, ki pozna Jurija Kozjaka v slovenščini, bo mogel s pridom brati prevod. G. Kolednik je s prevodom ustregel obem stranem.

Prav posebno odliko pa daje knjigi predgovor, ki ga je napisal g. Georges Goyan, član Francoske akademije (in od letos po smrti znanega literarnega zgodovinarja Renéa Daumica njen dosmrtni tajnik — *secrétaire perpétuel*). Zgodovinska povest, pravi, ki nam obnovi dobo bojov med krščanstvom in islamom in ob-

enem pokaže poslanstvo enega izmed samostanov v balkanski marki, zasluži, da bi jo prevedli v vse jezike in zato samo čestita Francozom in g. Koledniku, po čigar zaslugi so Francozi dobili ta prevod. Želimo, kakor g. prevajalec sam, da bi

njegov prevod imel isti uspeh pri Francozih, kot ga je imel original pri Slovincih (saj to bo najlepše plačilo za njegov trud) in želimo, kakor želi g. Goyan, da bi ta knjiga še bolj približala francosko inteligenco naši misli. P. S.

Razstava slovenske knjige v letih 1918—1958.

Od 2. do 15. oktobra letošnjega leta je bila v veliki dvorani Trgovskega doma v Ljubljani odprta razstava slovenske knjige v letih 1918—1958, ki jo je priredilo Društvo slovenskih književnikov. S tem se je na svojstven način spomnilo našega osvobojenja pred dvajsetimi leti, obenem pa pokazalo in poudarilo rast in razmah našega narodnega in duhovnega življenja v tej dobi. Seveda je nemogoče v nekaj stavekih opisati razstavo, na kateri so bile bogato zastopane vse panoge naše književnosti, ali pa celo orisati razvoj slovenske knjige v tem obdobju. Zato se bom v poročilu omejil le na nekaj splošnih ugotovitev.

Razstava nam je predvsem pokazala, da veselje do slovstvenega dela in ustvarjanja v tej dobi ni ponehalo, ampak se je celo poglobilo. Kar pa zadeva posamezne vrste, je vsakdo lahko takoj opazil, da sta se poleg leposlovja razmahnila v tem obdobju zlasti naša znanstvena in prevodna književnost. Kdor pa si je nekoliko boljše ogledal ureditev razstave, je lahko še natančneje spoznal, v katerih smereh se je razvila naša književnost v tej dobi.

Bronasti kip Ivana Cankarja, ki je stal ob vhodu v razstavne prostore, ni bil samo izraz pietete, s katero so slovenski književniki počastili spomin našega naj-

večjega pisatelja na pragu dvajsetletnice njegove smrti († 11. decembra 1918): njegov lik nas je hkrati tudi spominjal in opominjal, da na razstavi naše povojne knjige ne smemo prezreti slovenske slovstvene preteklosti in pozabiti, da je tudi obdobje 1918—1958 le organsko nadaljevanje kulturnega izročila, ki sega v stoletja nazaj.

Podoben pomen so imeli tudi rokopiši po vojski umrlih pisateljev, izmed katerih pa so nekateri stali tako rekoč ob zibelki naše novejši literature (Josip Stritar — Boris Miran, Ivan Tavčar, Franc Detela itd.). Obenem pa nas je ta oddelek na razstavi poučil o velikem pomenu, ki ga imajo literarne zapuščine kulturnih delavcev, in nas opozarjal, naj skrbno hranimo take dokumente, ako nam pridejo kdaj kakor koli že v roke.

Kako zelo se je po vojski dvignil pri nas — kakor tudi drugod po svetu — smisel za opremo lepe knjige, je pokazala zlasti razstava bibliofilskih del, to je izdaj za knjigoljube, je lahko poudarjeno na različni način: z izbrano naslovno stranjo, z izbero papirja ali tiska, ki je v takih izdajah neredko dvo- ali večbarven, dalje z zunanjo obliko (formatom), z ilustracijami, ki spremljajo besedilo, z omejeno naklado, numeracijo, avtorjevim lastnoročnim podpisom itd.

Pri leposlovju smo videli, kako se je v prvem desetletju po vojski razvijalo zlasti pesništvo, medtem ko je v zadnjem času prevladovalo pripovedništvo. Tu so bili vidni zlasti številni potopisi: odmev svetovne vojske, ki je slovenskega človeka vrgla iz domačije v svet! Prav poseben razmah pa je viden v dramatikah, saj smo v tej dobi dobili več slovenskih dram kakor prej v sto letih. Isto velja za našo mladinsko književnost, ki podobno kakor drugod po svetu — n. pr. pri Bolgarih — tudi pri nas kaže bogato žetev. Le škoda, da za opremo (barvane reprodukcije podob!) še zmerom primanjkuje sredstev. Povsod smo poleg pisateljev, ki so nastopili že v predvojni dobi, videli tudi predstavnike povojnega pokolenja, ki je v prvi vrsti iskalo novih poti.

Prav posebno smo bili veseli oddelka, ki nam je pokazal slovenske pisatelje v tujini. Kaj je pred vojsko vedela tujina o našem slovstvu! Poznali so pač Prešerna pri Nemcih, Rusih in Švedih, poznali Aškercu, zlasti po slovanskem svetu, in še tega in onega. Danes pa — to smo videli — slovenska literatura prodira v svet. Nekateri naši pisatelji, kakor na primer Ivan Cankar, so prevedeni že skoraj v vse evropske jezike, ne le v hrvaščino, srbsščino, češčino, poljščino in ruščino, ampak tudi v italijanščino, nemščino, angleščino, francoščino, madžarščino itd.

Odkar imamo Slovenci svoje vseučilišče v Ljubljani, so se posebno razvile tudi naše znanstvene panoge, izmed katerih je imela na razstavi vsaka svoj oddelek. Posebno smo bili veseli tistih, ki so nam pokazali razvoj naše literarne zgodovine (Priatelj, Kidrič, Slovenski biografski leksikon), našega jezika (Breznik, Ramovš, Nahtigal, Brižinski spomeniki), naše narodne zgodovine in zemljepisa (Kosova »Zgodovina Slovencev«, Melikova »Slovenija«) in naše umetnosti (Steletova »Monumenta artis slovenicae«). O kulturnem pomenu našega vseučilišča ter o delu na njem pa so nam prav tako

prepričevalno govorili tudi vsi drugi oddelki, ki so prikazovali — v zvezi s poljudnim praktičnim slovstvom — razvoj raznih ved, kakor so bogoslovje, filozofija, vzgojeslovje, pravo, politične in socialne vede, prirodoslovje, zdravilstvo, tehnika. Prav ti oddelki so nas poučili, kako potrebna je bila Slovincem že davno Akademija znanosti in umetnosti, ki je bila ustanovljena letos.

Toda podoba razstave slovenske knjige bi ne bila popolna, če bi prezrli našo književnost v zamejstvu. Bili smo žalostni, ko smo videli, da je na Koroškem, kjer je bilo še v drugi polovici preteklega stoletja središče slovenskega kulturnega življenja (Slovenski Glasnik, Mohorjeva družba!), izšlo po prevratu samo troje slovenskih del. Zato pa smo bili tem bolj veseli, ko smo videli bogato književnost naših ameriških rojakov. Posebej naj opozorim na pesnika Ivana Zormana, ki je prav letos izdal že četrto knjigo svojih pesmi (Iz novega sveta). Naravnost presenetljivo bogata pa je književna žetev Julijske Krajine v tej dobi, saj je izšlo tamkaj v letih 1918—1958 malone 600 knjig, ki so bile po večini tudi razstavljene na tej v resnici lepi in pomembni razstavi.

Zavest, da je vse to bogastvo naše, slovensko, je bila pač najdražje, kar je sleherni obiskovalec — razen tega, da si je obogatil svoje znanje — nesel z razstave s seboj v življenje. France Vodnik.

Ob stoletnici rojstva Avgusta Šenoa.

Letos 14. novembra bo minulo sto let, odkar se je rodil v Zagrebu največji hrvaški romanopisec v drugi polovici preteklega stoletja, Avgust Šenoa. Nedavna Šenoova razstava v Zagrebu in še druge priprave pričajo, kaj pomeni Hrvatoma ta jubilej. Tudi Slovenci se moramo spomniti pisatelja, ki je bil vedno naš iskren prijatelj.

Avgust Šenoa, čigar predniki so bili prav za prav ponemčeni Čehi, je dora-

ščal v dobi, ki jo je Janez Trdina nazorno opisal v spisu »Bachovi huzarji in Iliri«. Pritisk tujcev je razumljivo le še bolj budil narodno zavednost v srcu vseh pravih Hrvatov in tudi Šenoa je postal goreč rodoljub, posebno potem, ko je več let preživel v Pragi, središču slovanske misli. Zato je razumljivo, da je — v skladu z duhom dobe »narodnega prebujenja« — tudi s svojim pisateljskim delovanjem služil v prvi vrsti narodnostnim idealom. Značilne so besede, s katerimi je označil svoj pisateljski poklic: »Hočemo dvigniti narod, da se zave, da popravimo napake preteklosti, da budimo v njem smisel za vse, kar je lepo, dobro in plemenito.«

Kot pisatelj je bil Šenoa vsestranski: bil je pesnik in pripovednik, časnikar, gledališki kritik in umetnostni teoretik.

Kot časnikar je razpravljaval o vseh važnejših pojavih hrvatskega javnega, političnega in kulturnega življenja. Na ta način je ustvaril Hrvatom feljton ali podlistek, ki je prav v oni dobi postal — tudi pri nas, kjer ga je uvedel Josip Jurčič — priljubljena slovstvena oblika. Znamenite so zlasti »Zagrebulje«, cikel podlistkov, ki jih je priobčeval v »Pozoru« in »Viencu«. Ime izvira od tod, ker se je Šenoa v njih predvsem oziral na zagrebške razmere. Še važnejši je bil kot gledališki kritik, ker je s svojimi strogimi zahtevami Hrvatom tako rekoč ustvaril narodno gledališče. Po njegovi zaslugi se je prejšnji zelo povprečni, okusu umetniško neizšolanane publike prilagojeni repertoar dvignil na zares umetniško višino. To je dosegel — zlasti pozneje kot dramaturg — s tem, da je takrat modne nemške burke (Nestroy, Raimund) nadomestil z deli Shakespearea, Molierea, Calderona, Goetheja, Schillerja in drugih svetovnih dramatikov, katere je v veliki meri tudi prevajal. Celo sam se je poizkusil v drami in napisal satirično dramo »Ljubica«.

A njegova prava pisateljska pomembnost in veličina je pripovedništvo. Da je bil rojen epik, kažejo že njegove pesmi,

ki so po večini pripovednega značaja, čeprav je Šenoa dal tudi nekaj primerov lirike. Izmed lirskih pesmi je znana na primer »Na poklade« (O pustu), kjer toži nad izgubo svojega sinčka, ki mu ga je ugrabila smrt ravno na pustni torek. Mimogrede naj omenim, da to pesem navaja Jože Debevec v »Vzorih in bojih« (stran 277/8). Znanе so tudi avtorjeve domoljubne pesmi iz cikla »Hrvatulje«, posebno pa njegove zgodovinske balade, kakor »Vivat constitutio« in podobne. Značilno za te »balade« je, da pesniku ne gre samo za pripovedovanje zgodbe, ampak pride v njenem okviru močno do izraza tudi njegovo patriotično mišljenje. Za Šenoa narodnjaka je posebno značilna pesem »Klevetnikom Hrvatske«, ki je z njo odgovoril na napade in žalitve tujcev ter sovražnikov njegove domovine. Svoje pesmi je objavljaval v »Viencu«, »Naše gore listu« in drugod.

Vendarle pa je pisal Šenoa v prvi vrsti prozo, novele, povesti in romane. S temi deli je kmalu zaslovel kot največji hrvatski pripovednik svoje dobe. Šenoa pa je tudi zares pravi ljudski pripovednik. Pisati zna širokim množicam in jih pridobiva zase ne le z zanimivo, iz življenja vzeto snovjo, ampak tudi z načinom pripovedovanja. Njegovo pripovedovanje je vedno napeto, živo in zanosno. Zlasti štirje zgodovinski romani stoje v ospredju in se štejejo za njegove največje umetniške uspehe. To so »Kmečka vstaja«, »Čuvaj se senjske roke«, »Diogenes« in »Zlatarjevo zlato«. Semkaj je še treba šteti roman »Kletev«, ki pa ga avtor sam ni več dokončal, ker mu je leta 1881. — šele trinštiridesetletnemu — smrt potegnila pero iz rok. Kakor J. Kersnik Jurčičeve »Rokovnjače« — oba pisatelja sta umrla istega leta —, je Šenoov roman nadaljeval in dokončal njegov prijatelj Josip E. Tomić.

Posebej moramo omeniti tiste spise, v katerih se pisatelj spominja Slovencev in slovenske zemlje, po kateri je rad in

mного potoval. Gotovo vsi poznate »Karanfil s pjesnikova groba«, s katerim je postavil spomenik našemu Prešernu in njegovim poezijam. Manj znane pa so njegove pesmi »Snežnik«, »Labud«, posebno pa »Bohinjsko jezero«, v kateri slavi lepoto Savice in njene okolice. Pa tudi dejanje »Kmečkega punta« se godi deloma na slovenskih tleh. Prav tako je Slovenec junak Šenoove novele »Prijan Lovro«. Razen pesmi so vsa ta dela že tudi prevedena — nekatera celo po večkrat — na slovenski jezik, pa tudi druga, kakor »Zlatarjevo zlato«, »Kletev« (delno) in seveda še cela vrsta manjših spisov.

Po svojem pomenu, zlasti pa po življenjski usodi in literarni smeri je Šenoa še najbolj podoben našemu Jurčiču. Kakor ta Slovincem, je oni ustvaril Hrvatom roman, zlasti zgodovinski. In dasi je stal na pragu realizma, je vendar ostal v pretežni meri romantik. Z zanosom je odkrival pred očmi ljudstva podobe iz davne preteklosti z namenom, da zbudi v njem vero v bodočnost. Dosegel je veliko popularnost in nastal je celo izrek, češ »da po Šenou ni več literature«. To danes sicer ne velja več, a dokazuje kljub temu, kaj je pomenil Avgust Šenoa svojemu času in svojemu pokolenju.

France Vodnik.

Fr. D. »Misli« so prozaične, v »Hrepene-nju« ste dobro zastavili, a zadnji dve kitici sta se Vam zmaličili prav tako kakor v pesmi »Hočem«, ki je sicer najboljša. Pazite bolj na obliko!

Sonja. »Pesem odpira rane...« je pesem v prozi, ki kaže močno razgibano liričnost v lepem jeziku, le škoda, da je vse preveč sentimentalno in vsebinsko neznatno. Upam, da se še kaj oglasite.

Vinko. Ni za rabo, ker so vse zgolj verzifikacija, v kateri ni nikakega toplega čustva ne poleta. — V prvi pošiljki ste bili boljši.

Cr. Iz Vaše prve pošiljke sem dve izbral, ob drugi sem bil pa odkrito vesel le pisma, kakršnega urednik ne dobi vsak dan. Prav je, da ste tako kritični, a krivice vendar ne kaže delati. Prav rad bi priobčeval samo prvovrstne prispevke, a če jih ni, pridejo tudi srednje dobri prav. Glede opreme: res je srednješolska, a vendar tako okusna, da nas je ni treba

biti sram. Vsem, kot veste, še sam ljubi Bog ne ustreže.

—**tl.** Vaša proza »Nova pesem« se lepo in prijetno bere. Ob njej sem spoznal, da znate dobro opazovati življenje našega človeka, vendar se mi zdi, da Mateja po nepotrebem pošiljate v svet. Res ima številno družino, a dokler so v hlevu krave in še celo konj, bi sklepal, da ni tako hudo. Kljub slamnati strehi bi ga šteli po tem bogastvu kar med gruntarje. Zato ni tudi nič čudnega, ko napreže voz in se odpelje... In še to: samo odlomek je, to se pravi — prvo poglavje nekako, ki samo ne zadovolji. Upam, da se še oglasite.

—**ič.** Pesem o zaprti škatlici — ali se Vam ne zdi že sama ta škatlica tako neokusna prisposoda, da skvari vso lepoto? Nič manj me ni zbolelo, ko pravite, da boste okna z rutami skrbno zastrli in potem še vrata močno zatolkli z žebli. Take stvari niso v življenju sicer nič nenavadnega, a pesem jih ne prinese. Druga,

Pesem z zaprtimi očmi, je boljša, vendar bi kazalo zadnji dve vrstici prve kitice nekoliko spremeniti. Ali jih boste sami? Kaj bi rekli, če bi se glasili: ...in bude mi tisoč željá / romarji, ki ne poznajo Boga.

Hr. »Jaz sem vzdih« je res pesem, samo ne vem, kaj bi rekli bralci ob njeni zagonetnosti. »Sebi« je slabša, skoraj bi rekel — narejena. Pošljite drugič kaj več.

M. P. »Brazde« sem z zanimanjem prebral in Vam o njih odgovorim obširneje v eni prihodnjih številkih. Vsi Vaši sotrudniki kažejo lep talent. To in ono bom presadil v »Mentor«.

Slavko V. »Vprašanje« je vsebinsko lepo in dobro, oblikovno pa še pomanjkljivo. Tudi na »Športni kotiček« nismo pozabili, samo prostor ne dopušča, da bi ga prinašali v vsaki številki. Prihodnjič, upam, ga prinesemo.

Justi. »Kadar je študent na počitnicah« je živahno podan opis življenja v Žingari, vendar sodim, da bi bolj spadal v dekleško »Našo zvezdo«.

Podrožan. Vse pesmi so prve vaje, ki jih lahko prinaša Vaš zavodni list, za tisk pa so še prešibke. Pazite na jezik, ki v pesmi ne sme biti tako vsakdanji. Čitajte najboljše pesnike in se ob njih učite! Ako izhaja Vaš list v več izvodih, bi prosil, da bi ga pošiljali uredništvu.

Rado. Pesmi niso še godne, proza pa tudi še ne, čeprav se prijetneje bere kot Vaši verzi. »V kamnolomih« je preveč poti in malo življenja, »Rožmarin s Koroške« je lep motiv, ki ste ga srečno začeli, a slabo izpeljali. Oni spomin bi moral biti močnejši, da bi res dehtelo po rožmarinu.

Peter. »Novi dom« — ali ni kljub bridki stvarnosti le nekoliko preromantičen? Sicer je lepo pisan, čeprav Florijan vzornika Jerneja še dolgo ne doseže. V pesmi bi želel, da bi bolj pazili na enotnost oblike. To ali ono bom priobčtil, seveda nekoliko opiljeno. Upam, da se še oglasite.

Planinko. Kolikor se spominjam Vaših nekdanjih pošiljk, moram priznati, da se

daj lepo obvladate jezik. Gotovo napišete še kaj boljšega, kot je »Jesen«. Priloženih slik za enkrat ne moremo priobčiti. Rad bi imel tekst, h kateremu bi spadali.

K. Vaš linorez je sicer čeden, a original ni. Posnetkov pa »Mentor« ne bo prinašal. Uganke pridejo polagoma na vrsto, ako bo kaj več zanimanja. Naj tu vprašam kar vse naročnike: Ali kaže prinašati zanke in uganke? To pot so se namreč oglasili samo trije reševalci.

Matevž Mihevc. Pesmi »Iz šolskih klopi« pogrešate. Kakšne naj bi bile, naj pokaže Vaš »Razred«:

Križ nad sliko. Soba!

Mladi ljudje. Klopi.

Zvezki, svinčniki, komolec pri komolcu, kateder, tabla, goba!

Peč, zemljevid, stojalo, obešalniki, zoologija z botaniko, poetika in gramatika. Profesor za katedrom. Zvonec.

Mrmranje. Solidno usekovanje.

Reditelji, v žepu dijaška knjižica, južina, pošta, kaplan, društvo šola in dom.

Pljuvalnik. Kot. Šolsko črnilo.

Fantje, prsata dekleta in žene.

Vse suho in blede.

Takih »pesmi nove stvarnosti« Mentorjevi naročniki gotovo ne želijo.

Drugim: Radi pomanjkanja prostora prihodnjič! Iz istega vzroka je moralo v tej številki še marsikaj drugega izostati, tako n. pr. Mlakarjevi »Spomini«, »Spričevala S. Gregorčiča«, »Drobne novice« in še nekaj lepih sestavkov, ki so že postavljene. — Naročniki poagitirajte za list, da dosežemo tako število, ki bi nam omogočilo obseg dveh tiskovnih pol!

Opomba. Spominski spis o dr. Debevcu je izšel v »Slovenču«. Ker je tako lepo pisan in nam živo prikazuje nepozabnega našega sotrudnika kot profesorja, se nam je zdelo prav, da »Slovenčev« podlistek rešimo pozabe v »Mentorju«. G. pisatelju dr. J. R. se zahvaljujemo, da nam je dovolil ponatis, ki ga bodo gotovo vsi mladi »Mentorjevi« naročniki z veseljem in zanimanjem brali.

zanke in uganke

Literarna

(Marinka Zihlerl — 15 pik)

1. Juš Kozak: Razori . . . . . din 12
2. Cankar: Kurent . . . . . „ 9
3. Zupančič: Cez plan . . . . . „ 67
4. Gregorčič: Poezije . . . . . „ 9
5. Cvetko Golar: Pisano polje 123
6. Tavčar: Vita vitae meae . . . . . „ 18
7. Kersnik: Na Zerinjah . . . . . „ 54
8. Detela: Prihajač . . . . . „ 61

Enačba

(J. Kavčič — 15 pik)

$$(a + 9) + (b + 3) + (u - 16) + (a) + (c + 10) + (d + 10) + a + (z - 4) + (a + 5) + (b + 3) + (z - 2) + (z - 4) + (a + 5) = (a + 1) + (c + 15) + (b + 6)$$

Žlogovnica

(Marinka Zihlerl — 15 pik)

Bi — bo — can — dor — gelj — go — i
 — i — ja — jer — kar — kon — le — li
 — nar — nej — na — po — o — pre —
 ska — ski — šar — te — van — ve —
 vec — vi — zi.

Posetnica

(J. Kavčič — 15 pik)

Br. Tone Kerič

Sisak

Nagrada za rešilce: dve lepi knjigi. Rešitve pošljite do 20. novembra!

Rešitev zank in uganek

Sestavljalnica: Amor, Olib, Lina, Aden, klaja — Moli in delaj!

Posetnica: Državni tožilec.

Črkovnica: Narod, ki zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.

Številke: Živeti se pravi, da si popolnoma sam. (Hebbel.)

Iz vrtnarjevih beležk: Prvi stolpec številok znači črki v prvi besedi iste rastline, drugi v isti besedi črko, šteto od zadaj, tretji v naslednjih besedah pri posameznih besedah: Dobiš: Lopato zasadimo in vrtec si sadimo!

Zemljepisna: Etolija, Lijon, Rus, Abo, Anglija, Bajon, Madžarska, Banat, Panamec: Ljubljana.

Rešili: Franc Garibaldi, VI. c klasične gimnazije v Ljubljani — 60 pik; Franc Cerar in Jože Stajnar, dijaka IV. r. gimn., Novo mesto — 45 pik. Garibaldi dobi starejši letnik »Mentorja«, Cerar »Legendo o Mariji in pastirici Urški«.

Vloge

na knjižice in tekoče račune
obrestujejo najugodnejše

posojila

dajejo proti zadostnemu
kritju

vrednostne papirje

kupujejo, prodajajo, lombar-
dirajo in posojajo

Hranilnica dravske banovine

Ljubljana • Maribor
Celle • Kočevje

KJE?

vse šolske knjige, lepo-
slovne in znanstvene?

KJE?

vse risalno in tehnično oro-
dje, barve, zvezke, svinč-
nike, računalna, tintnike,
torbice itd.?

KJE?

po najnižji ceni pomožne
knjige, prevodi iz svetovne
literature, klasike itd.?

VSE

doblite v knjigarni in
trgovini

NOVE ZALOŽBE

V LJUBLJANI, KONGRESNI TRG 19

Največji slovenski denarni zavod

Mestna hranilnica ljubljanska

Lastne rezerve nad Din 26,000.000

Stanje 31. avg. 1938 Din 400,317.500

Vse vloge izplačljive brez omejitve.

Dovoljuje posojila proti vknjižbi.

Za vse obveze hranilnice jamči:

Mestna občina ljubljanska

Šolske potrebščine

kakor zvezke, mape, peresa navadna in nalivna, svinčnike, risalni papir in risalno orodje, aktovke, nahrbtnike itd. nudi po konkurenčno nizkih cenah

TRGOVINA

H. NIČMAN - LJUBLJANA KOPITARJEVA ULICA 2

Tudi to morate vedeti!

Med najmanj upoštevanimi panogami našega narodnega gospodarstva je v krogih slovenskega izobraženstva zavarovalstvo. Ni čuda. Saj niti 40 let ni tega, ko je bila ta važna gospodarska panoga izključna domena nenarodnega kapitala. In vendar se zbirajo tu ogromna denarna sredstva, glede katerih slovenski gospodarstvenik ne more ostati ravnodušen. — Še manj je mogoče razumeti, da mnogi slovenski izobraženci še vedno dovolj resno ne pojmujejo narodnospodarskega poslanstva

Vzajemne zavarovalnice

Mladina, ki boš v kratkem prevzela odgovornost za vso našo rast, vedi, da je narodno zavarovalstvo med najvažnejšimi narodnostnimi živlenskimi funkcijami!